

Ivan Majnarić, *Papinski legati na istočnojadranskoj obali (1159.-1204.)*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2008., 207 str.

Teme crkvene povijesti hrvatskog srednjovjekovlja svakako su nasušna potreba hrvatske historiografije. Naime, srednjovjekovno razdoblje povijesnog razvitka uvelike je prožeto kršćanskim svjetonazorom i crkvenim prijeporima, a hrvatska je medievistika dugo vremena nekako zapostavljala ovaj segment društvenog razvitka. Zadnjih desetljeća situacija se bitno popravila, no mora se priznati da su nam još uvijek prilično nepoznate mnoge sastavnice razvoja crkvenih institucija i njihova društvena uloga na hrvatskom prostoru tijekom srednjeg vijeka. Razlozi takvome stanju brojni su, a jedan je do njih činjenica da je za ovakva istraživanja potrebno relativno veliko znanje – poznavanje starih mrtvih jezika i razumijevanje mijene crkvenih struktura kroz stoljeća te poznavanje mijena crkvenih doktrina. S druge strane, valja imati na umu da je na razvoj takvih istraživanja svakako utjecala i društveno-politička klima druge polovice 20. stoljeća u Hrvatskoj. Stoga su djela ove vrste svakako poželjno štivo i poticaj za bolje razumijevanje hrvatskoga srednjovjekovlja.

U tom svjetlu treba gledati i prvijenac mladog i perspektivnog povjesničara Ivana Majnarića koji je u biti nadopunjen i proširen magistarski rad što ga je obranio 2007. godine. Djelo je podijeljeno u tri osnovne cjeline, na koje se naslanja sekcija priloga (149-173) te popis korištenih vrela i literature (174-189).

Kao što sam autor navodi u prvom dijelu, tj. u uvodnim razmatranjima (9-38), djelovanje papinskih legata i Crkve općenito tijekom srednjeg vijeka nerazdvojiv je dio općih društvenih i političkih gibanja na prostorima onodobne Europe, pa tako i na istočnoj jadranskoj obali. Upravo u tom svjetlu autor je odlučio promatrati izabrani problem, a glavna mu je hipoteza da je “preko legata čitavo istočnojadransko područje bilo neposredno i istodobno s ostatkom Europe uključeno u crkvene i političke procese karakteristične za *renesansu 12. stoljeća*” (11). No budući da se svi mi oslanjamo u svojim istraživanjima na sačuvana vrela i dosege ranijih povjesničara, tako i Majnarić najprije donosi pregled relevantnih izvora i dosadašnje dosege povijesne znanosti glede zadanog pitanja. Dolazi do više ili manje očekivanoga zaključka da, iako izvorne građe za proučavanje djelovanja papinskih legata ima relativno dosta, historiografija se u nas ipak tim problemom nije dosad detaljnije pozabavila. Stoga autor, koristeći metodološke obrasce i dosege stranih historiografija glede djelovanja papinskih legata, otvara prostor za vlastitu raspravu o tom problemu i na taj način opravdava valjanost zadanog si problema. No Majnarićev uvodni dio sadrži još dosta zanimljivih podataka jer autor osim navedenih uvodnih napomena tu donosi i sažet pregled društveno-političkih prilika druge polovice 12. stoljeća te potom relativno detaljno analizira pravnu stranu fenomena papinskih legata, odnos prema papama, donosi njihovu klasifikaciju te opseg njihova djelovanja.

Nakon tih iznimno važnih uvodnih napomena Majnarić se “baca” na glavnu temu svojega prvijenca te u poglavlju *Papinski legati na istočnojadranskoj obali 1159.-1204. Rekonstrukcija djelovanja* (39-135) minucioznom analizom donosi pregled aktivnosti papinskih legata u rečenom razdoblju i prostoru, prema podacima u sačuvanoj izvornoj građi. Tako kronološkim redom iznosi podatke o četrnaest papinskih legata, i to prema izvorima i prema dosadašnjoj historiografskoj produkciji, te potom stvara vlastitu rekonstrukciju i donosi ocjenu njihove važnosti za društveni i politički razvoj hrvatskoga prostora. Obrađeni papinski legati jesu: Petar (39-57), Petar Lombard (57-63), Ivan (63-69), Albert de Morra (69-74), Girard i Rajnerije

(74-90), Gvalterije (90-93), Rajmund de Capella (93-98), Teobald (98-103), Ivan od Casamarija i Šimun (103-128), Grgur iz Auira i Grgur *in Pontico* (128-132) te Petar Kapuanski (132-135). Takvim kronološkim pregledom djelovanja navedenih legata autor je u biti dao rekonstrukciju papinske politike na istočnoj jadranskoj obali jer su svi ti legati bili i duhovni i politički predstavnici pape.

Stoga zaključno poglavlje *Djelovanje papinskih legata kao odraz papinskih crkveno-upravnih i političkih stajališta s obzirom na istočnojadransku obalu tijekom druge polovice XIII. stoljeća* (136-147) i jest logičan nastavak u kojem Majnarić lucidno sažima razvojni luk papinske politike analiziran na temelju djelovanja navedenih papinskih legata. Nanovo se vraća na činjenicu ispremiješanosti naravi legatskih zadaća – političku i crkveno-duhovnu, što dodatno otežava karakterizaciju njihove uspješnosti. Naime, kao što autor višekratno naglašava, iako su legatske zadaće primarno bile crkveno-političke, oni su često u svojim misijama morali rješavati i niz tekućih lokalnih crkvenih problema te su na taj način neposredno utjecali na oblikovanje svakodnevice lokalnog svećenstva. Osim toga, iz svih obrađenih misija može se zaključiti da su papinski legati dosljedno poštovali lokalnu političku vlast i teritorijalnu podjelu, a jedini izuzeci pri tome su bili slučajevi kada politička i teritorijalna jurisdikcija nije bila jasno definirana. Jednako tako, autor naglašava da je dio obrađenih legata u Hrvatskoj boravio tek na proputovanju prema zemljama svoje legacije, no, bez obzira na to, ostavili su traga u našim zemljama, što dodatno govori o njihovoj važnosti, ali i daje dobar uvid u načine i smjere putovanja tijekom razvijenoga srednjeg vijeka. Povrh svega, autor višekratno napominje, Crkva se tada nalazila u jednom tranzicijskom razdoblju te je trebalo nagledati njezinu reorganizaciju. Stoga je uloga papinskih legata bila višestruko važna – kako Rimu, tako i lokalnim zajednicama. Upravo zato Majnarićeva knjiga vrijedan je prinos našoj spoznaji o društvenim i političkim prilikama na istočnoj jadranskoj obali u tom razdoblju.

Na kraju, u odjeljku pod nazivom *Prilozi* (149-173), čitatelj može pronaći vrlo koristan pregled korištenih vrela raspoređen prema obrađenim papinskim legatima. Autor osim regesta i bibliografskih uputnica gdje su vrela objavljena daje i vrlo korisne komentare na sama vrela i njihova eventualna odstupanja od izvornika s obzirom na različita izdanja, što će svakako biti vrlo koristan naputak svim budućim istraživačima navedene teme. Iza tih korisnih priloga nalazi se i kontrolni znanstveni aparat – popis korištenih izvora i literature (174-189) te detaljna kazala osobnih imena i geografskih pojmova (195-205), što čitatelju svakako olakšava traženje pojedinosti u knjizi.

Sve u svemu, autoru se može iskreno čestitati na vrlo kvalitetnom prvijencu koji će zasigurno biti dobra literatura studentima povijesti i svim istraživačima hrvatskoga srednjovjekovlja.

Gordan Ravančić

Irena Benyovsky Latin, *Srednjovjekovni Trogir – prostor i društvo*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2009., 297 str.

U izdanju Hrvatskoga instituta za povijest ove je godine objavljena knjiga *Srednjovjekovni Trogir – prostor i društvo* povjesničarke Irene Benyovsky Latin. Knjiga je rezultat dugogodišnjeg istraživanja urbanog razvoja srednjovjekovnoga Trogira te povjesničarke. Podijeljena je na